

Politieke partijdigheid in talkshowgesprekken: Een co-constructie van verschillende partijen in de setting?

Erica Huls¹

In de aanloop naar de Tweede Kamerverkiezingen van 2006 vormde de TV-talkshow Pauw & Witteman een belangrijk setting voor politici om zich te profileren. Deze setting was niet politiek neutraal (Huls & Varwijk, 2011): links georiënteerde politici ontvingen minder aanvallende vragen dan politici van rechts. De analyse van de contextfactoren die deze partijdigheid zouden kunnen verklaren was veelomvattend, maar heeft geen verklarende factor opgeleverd. De conclusie luidde dat de gevonden partijdigheid door de gespreksleiders was geproduceerd. Toch is deze conclusie mogelijk prematuur. Eén gegeven is namelijk veronachtzaamd: de talkshowgesprekken zijn geen één-op-één gesprekken. Het is de vraag van dit hoofdstuk of andere partijen in de setting – de programmaredactie, andere gasten aan tafel, het publiek in de studio – bijdragen aan de politieke partijdigheid. Dat blijkt niet zo te zijn. Dat betekent dat dit onderzoek de gelidigheid van de eerder getrokken conclusie dat het de gespreksleiders zijn die de partijdigheid produceren versterkt.

1 Inleiding

1.1 Politieke communicatie

Al geruime tijd wordt onderkend dat het TV-interview wereldwijd een van de meest gebruikte en best ontwikkelde vormen van politieke communicatie geworden is (Elliott & Bull, 1996, p. 49): ‘With the capacity to reach and potentially influence mass audiences, the news interview has surpassed other more traditional means of political communication’.¹ Deze maatschappelijke ontwikkeling volgend is het inmiddels ook een feit dat veel discourse- en conversatieanalytici het politieke TV-interview hebben bestudeerd (zie onder meer Heritage & Clayman, 2010; Montgomery, 2007; Tolson, 2006).

Een belangrijk thema in het onderzoek is het gegeven dat het TV-interview de participatie van politici aan het openbare leven en het publieke debat structureert (Ekström, 2001). In de meer traditionele vormen van mondelinge politieke communicatie zoals de redevoering en de zendtijd voor politieke partijen hebben de politici verregaande controle over de inhoud en het proces. In het media-interview echter geven ze die controle uit handen: het is hun taak zich te presenteren aan kijkers in reactie op moeilijke vragen, gesteld door interviewers die het gesprek aangaan als waakhonden van een op participatie gebaseerde democratie (Clayman, Heritage, Elliott, & McDonald, 2007, p. 23). De interviewers hebben het initiatief in de zin dat ze het gesprek openen, de agenda bepalen en afsluiten. Verder spelen de vraagstellingen van de interviewers een cruciale rol in de wijze waarop de politici hun boodschap kunnen uitdragen. Deze vraagstellingen hebben dan ook veel onderzoeks aandacht gekregen (Clayman & Heritage, 2002; Clayman, et al., 2007), wat geleid heeft tot de ontwikke-

ling van een meetinstrument voor aanvallend vraagontwerp. Daarmee is vastgesteld dat journalisten in de loop der tijd aanvallender zijn geworden (Clayman & Heritage, 2002). Ook is er inzicht mee verkregen in de vraag welke contextuele factoren de aanvallendheid van journalisten in de USA versterken en afzwakken (Clayman, et al., 2007). In eerder onderzoek van de auteur (Huls & Varwijk, 2011) is het gebruikt om voor een collectie Nederlandse vraaggesprekken vast te stellen dat politici van links minder aanvallend benaderd worden dan die van rechts.

Het is kenmerkend voor de jaren na 2005 dat politieke vraaggesprekken in interactief complexe settings worden gevoerd. Een Nederlands voorbeeld van zo'n complexe setting is het in de aanloop naar de Tweede Kamerverkiezingen van 2006 gestarte programma Pauw & Witteman. In dit onder de koepel van de Nederlandse Programma Stichting NPS en de VARA bedachte programma verlopen politieke interviews niet meer volgens het format van een interviewer die een politicus voor het oog van de camera ondervraagt. De vraaggesprekken zijn ingebed in een talkshow, waarin de politicus met twee of drie andere gasten bij twee gespreksleiders aan tafel schuift in een studio met publiek rondom. Bovendien is de studio uitgerust met videowalls, waarop bronnen met behulp van videoclips worden opgevoerd en gespreksonderwerpen met foto's en clips worden toegelicht, terwijl de tafel waaraan het hoofdgesprek plaatsvindt, is uitgerust met knoppen waarmee de interviewers specifieke video- of audioboodschappen – zogenaamde 'running gags' – oproepen. De politieke vraaggesprekken in programma's zoals Pauw & Witteman omvatten dus niet alleen meer partijen dan de bekende drie: interviewer, politicus en kijkers thuis. Ook de setting heeft allerlei mogelijkheden tot verhoging van de interactionele complexiteit.

Het programma Pauw & Witteman was met een marktaandeel (dat wil zeggen het percentage van de TV-kijkende populatie dat deze talkshow bekijkt) van rond de 20%, dat op sommige dagen opliep tot 30% onmiddellijk een kijkcijferhit² die niet meer weg te denken viel uit de publieke omroep (NPS, 2006). Het succes bleef daar echter niet toe beperkt. Onlangs vatten de journalisten Kleijwegt en Van Weezel (2011, p. 34) het belang van dit type talkshow als volgt samen: 'Talkshows vormen de nieuwe politieke arena in onze mediocratie. Hier moeten politici aan het volk bewijzen wat ze waard zijn'.

Opmerkelijk is dat empirisch onderzoek naar de relatie tussen complexe settings zoals die van Pauw & Witteman en de gespreksvoering nog nauwelijks op gang is gekomen. Een van de weinige publicaties hierover is Lauerbach (2010). In programmatische publicaties wordt echter wel op dergelijk onderzoek aangedrongen (Clayman, 2004, 2006a, 2006b; Montgomery, 2007; Tolson, 2006).

Ook het eerdere onderzoek van de auteur (Huls & Varwijk, 2011), dat de grondslag vormt voor het huidige onderzoek, heeft politieke vraaggesprekken in talkshows geanalyseerd alsof het een-op-een gesprekken waren, zonder rekening te houden met het feit dat ze plaatsvonden in een complexe setting met veel deelnemers en interactieve mogelijkheden. Die omissie wordt nu hersteld. Hoe dat precies gebeurt, komt aan de orde na een beschrijving van het eerdere onderzoek.

1.2 Partijdigheid in vraagontwerp

De meervoudige gevalsstudie³ van Huls en Varwijk (2011) over de laat op de avond uitgezonden talkshow Pauw & Witteman betrof *partijdigheid in vraagontwerp*, gedefinieerd als een ongelijke behandeling van politici van verschillende politieke richting – links vs. midden vs. rechts – in de manier waarop reacties worden ontlokt. De onderzoekers hebben het eerder genoemde categorieënsysteem van Clayman en Heritage

voor de analyse van aanvallend vraagontwerp gebruikt en uitgebreid. Enkele vormen van wat onder aanvallend vraagontwerp begrepen is, zijn te vinden in voorbeeld 1, een fragment uit een vraaggesprek met de Minister van Vreemdelingenzaken en Integratie Rita Verdonk over haar reactie op de scherp geformuleerde kritiek van haar collega-minister en partijgenoot Pieter Winsemius op haar functioneren. Winsemius heeft namelijk geopperd dat hij haar portefeuille gaat overnemen omdat haar integratiepolitiek een mislukking is. Als aanvallend is aangemerkt dat de gespreksleider hier de antwoorden van de politicus niet gewoon als antwoorden accepteert, maar de vraag herhaalt in de zin dat hij blijft terugkomen op zijn 'punt' en dat hij de politicus onderbreekt.

Voorbeeld 1 Aanvallend vraagontwerp (GR=gespreksleider Paul Witteman, PS = politicus Rita Verdonk)

GR	<i>En vindt u dat een goed idee dat. Vindt u het een goed idee dat hij dat karwei van u gaat afmaken?</i>
PS	<i>Nou, kijk. Wat ik vind is dat uh dit is een inventariserend rapport wat hij heeft gemaakt en we hebben nog grote problemen in de wijken. Maar het gaat mij te ver, en dat was uw eerste opmerking, dat het allemaal</i>
GR→	<i>integratieproblematiek is. En ik heb gezegd d'r zit een complex, Ja. Dat heeft u gezegd, maar bent vindt u het erg als hij dat karwei gaat afmaken?</i>
PS	<i>Nou kijk, dat is ik vind niet dat je dat op die manier kunt zeggen. We zijn allemaal afhankelijk van de formatie</i>
GR	<i>onderhandelingen. Laten we nou eerst eens=</i>
PS	<i>Hmmhmm</i>
PS	<i>= afwachten en dan zien we wel wat eruit komt.</i>
GR→	<i>Of bent u wel blij als u ervan af bent? Van die portefeuille?</i>
PS	<i>(<) Uh ik uh moet zeggen d'r is vroeger natuurlijk wel eens gezegd het is een hoofdpijnportefeuille. Nou, dat is het niet, maar ik krijg van het integratiegedeelte, daar krijg je wel grijze haren van.</i>
GR	<i>Ik bedoel. D'r moet een hele cultuurverandering=</i>
PS:	<i>Ja.</i>
GR→	<i>= tot stand gebracht worden. Onder, Dus u vindt het niet erg als u eraf gaat?</i>

Het onderzoek toonde een politieke partijdigheid aan in aanvallend vraagontwerp. Zo bleken de gespreksleiders minder vast te houden aan hun vraag bij een linkse politicus (36,8%) dan bij een centrum politicus (45,2%) of een rechtse politicus (56,3%). Deze partijdigheid kon niet verklaard worden door het grote aantal contextfactoren dat was opgenomen in het onderzoeksdesign. Meer specifiek bleek de partijdigheid van de journalisten niet beïnvloed te zijn door de vraagontwijking van de politici (bv. op welke wijze vullen ze het door de vraag gecreëerde informatiehiat op; houden ze zich aan hun gespreksrol en de regels voor de beurtwisseling), of door aan de politici verbonden kenmerken zoals hun sekse, hun stand in de peilingen en hun functie in de partij. Ook deed de partijdigheid zich bij beide gespreksleiders voor en was het onderwerp van de vraagstelling (binnenlandse of buitenlandse politiek) geen factor die de partijdigheid bepaalde.

De conclusie luidde dat *gespreksleiders* partijdig zijn in de vormgeving van de wijze waarop politici zich kunnen presenteren: linkse politici worden minder aanvallend benaderd dan politici van het midden en rechts.

1.3 Doel van dit onderzoek

Het doel van het huidige onderzoek is na te gaan of de conclusie van Huls en Varwijk (2011) – gespreksleiders zijn partijdig in de vormgeving van de wijze waarop politici zich kunnen presenteren – prematuur is. Het richt zich op een groep contextfactoren die in het eerdere onderzoek genegeerd is en die misschien de partijdigheid van de gespreksleiders kan verklaren: de zogenaamde settingfactoren. De partijdigheid van de gespreksleiders kan een reactie zijn op kenmerken van de setting en moet mogelijk als co-constructie van verschillende partijen begrepen worden. Of dat zo is, daarover beoogt het huidige onderzoek een uitspraak te doen.

Het onderzoek heeft ook een methodologische doelstelling. Omdat de relatie tussen kenmerken van talkshowsettings en processen in de gespreksvoering nauwelijks eerder is onderzocht, beoogt het gezichtspunten aan te dragen voor de analyse van die relatie en bij te dragen aan de ontwikkeling van een meetinstrument.

In dit artikel staat één dimensie van aanvallend vraagontwerp, de *vasthoudendheid*, centraal. Het begrip vasthoudendheid heeft betrekking op kenmerken van vraagstellingen in een reeks van vragen. Van vasthoudendheid is sprake wanneer de gespreksleider 1) het antwoord van de politicus niet gewoon als antwoord accepteert, maar de vraag herhaalt in de zin dat hij blijft terugkomen op zijn ‘punt’; 2) de vraagontwijking van de politicus benoemt; en 3) de politicus onderbreekt.

De belangrijkste reden voor de beperking tot vasthoudendheid is dat de ruimte ontbreekt om meer dimensies te beschrijven. Bovendien was de vasthoudendheid de meest frequente dimensie in het vorige onderzoek, en daardoor het meest geschikt voor voortgezette analyse. Tot slot is vasthoudendheid een relatief onderbelichte dimensie in het onderzoek van aanvallend vraagontwerp.

2 Data en methode

Het onderzoek is een meervoudige gevalstudie: 8 vraaggesprekken met politici in de laat op de avond uitgezonden talkshow ‘Pauw & Witteman’ zijn geanalyseerd. De gespreksleiders Jeroen Pauw en Paul Witteman ontvangen daarin gasten die een prominente rol spelen in de politiek, de cultuur en de wetenschap. De show duurt ongeveer een uur. Alle gesprekken op een na zijn uitgezonden in de tien weken voorafgaand aan de Tweede Kamerverkiezingen van december 2006. Met behulp van Kieskompas (2007) – een sociologische ordening van de politieke partijen in Nederland in een conceptueel kader met twee dimensies: links vs. rechts en progressief vs. conservatief (auteur is André Krouwel) – is bepaald welke van de bij Pauw & Witteman aanwezige twee politieke partijen het beste politiek links en welke twee het beste politiek rechts konden vertegenwoordigen. Voor elk van deze vier partijen is een gesprek met de lijsttrekker en een gesprek met een Kamerlid onderzocht. Tabel 1 geeft een overzicht van de vraaggesprekken die in het onderzoek zijn betrokken; figuur 1 geeft een beeld van de setting.

Tabel 1: Overzicht van het onderzoeksmateriaal

Nr.	Datum	Politicus	Functie	Partij	Richting
1	03-11-06	Jan Marijnissen	Lijsttrekker	SP	Links
2	30-10-06	Agnes Kant	Kamerlid	SP	Links
3	17-11-06	Femke Halsema	Lijsttrekker	GroenLinks	Links

4	18-01-07	Mariko Peters	Kamerlid	GroenLinks	Links
5	07-09-06	Mark Rutte	Lijsttrekker	VVD	Rechts
6	06-11-06	Rita Verdonk	Kamerlid	VVD	Rechts
7	14-11-06	Marco Pastors	Lijsttrekker	Eén NL	Rechts
8	25-10-06	Joost Eerdmans	Kamerlid	Eén NL	Rechts

Figuur 1: Beeld van de setting van het vraaggesprek met de politicus

In het kader van dit onderzoek naar de werking van settingfactoren zijn audiovisueel verrijkte transcripten gemaakt: acties in de setting die relevant voor de huidige analyses zijn en niet in de oorspronkelijke transcripten⁴ waarneembaar waren zijn aan de transcripten toegevoegd door middel van hyperlinks naar stills, videoclips en sound bites. Voorbeeld 2 laat zo'n audiovisueel verrijkt transcript zien. In dit voorbeeld behandelt de gespreksleider een poging van de politicus om een parlementair onderzoek ingesteld te krijgen naar het gedrag van Nederlandse soldaten in Irakese gevangenis, nadat duidelijk is geworden dat de soldaten hun gevangenen hadden mishandeld en gemarteld. De gespreksleider laat aan het begin van het voorbeeld een fragment zien uit het NOS-Journaal, waarin de Irakese ambassadeur in Nederland zegt dat het wangedrag van de Nederlandse soldaten een geval van dwang geweest kan zijn, maar niet van marteling. Dan stelt hij zijn vraag. Tijdens het antwoord van de politicus be-tuigt de gast aan tafel zijn steun aan de politicus door middel van knikken en een handgebaar.

Voorbeeld 2: Audiovisueel verrijkt transcript (GR = gespreksleider Paul Witteman; PS is lijsttrekker van GroenLinks Femke Halsema; GA is gast aan tafel cabaretier Freek de Jonge)

→		{Clip met jour- naalbeelden van de Irakese am- bassadeur}
GR	En dan denk ik toch, Femke Halsema, ja uhh ik geloof dat Groen-Links meteen een parlementair onderzoek even uhh de revue liet	

---

passeren voor dit onderwerp. Dat is dan een te zwaar middel voor wat misschien een beetje dwang is geweest.

PS *Ja, maar volgens mij uhhh is het een beetje gek om de situatie in Irak te vergelijken met wat wij verder acceptabel vinden.*

→ *=Uhhh ik bedoel 3000 doden in een paar maanden tijd gevallen uhhh dat maakt nog niet dat je dan maar zegt oké dan maar een beetje dwang. We hebben internationale afspraken gemaakt en dat betekent dat je geen dwang uh mag uitoefenen op gevangenen, dat je ze niet mag vernederen, dat je ze respectvol hebt te behandelen en dat je niet onder druk bekentenissen mag af-dwingen.*

GA *En en en deze man (d.w.z. de Irakese ambassadeur op de videoclip) lijkt me nou ook bij uitstek een puppet natuurlijk hè.*

PS *Neem me niet kwalijk.
Ja precies. (<) Dank je wel.*

In totaal zijn 130 gespreksminuten geanalyseerd, waarin 497 vragen zijn gesteld.

Voorafgaand aan de analyse zijn de transcripten in segmenten verdeeld, gedefinieerd als een vraagstelling van de gespreksleiders en de communicatie tussen de vorige vraagstelling en de huidige. Er is een betrekkelijk ruime pragmatische notie van 'vraagstelling' gehanteerd: een vraagstelling is een verzoek om informatie (zie Huls, 2009, pp. 158-159). Ieder segment is geanalyseerd wat betreft 1) *casting van de setting* en 2) *affiliatie van gasten tafel en publiek in de studio met de politicus of de gespreksleider(s)*. In algemene zin heeft het werk van Montgomery (2007) over veranderende settings in nieuws- en actualiteitenprogramma's op TV aan de analyse ten grondslag gelegen.

1 *Casting van de setting.* De casting van de setting is de ter plekke tot stand gebrachte positionering van opvattingen en meningen in de studio. Deze casting kan de politicus ondersteunen, hij kan kritisch of irritant voor de politicus zijn, of hij kan neutraal zijn. Een neutrale casting is de gangbare. De gespreksleiders en/of de redactie van het programma kunnen een opvatting, ervaring of religieuze of politieke identiteit van een gast aan de tafel inzetten in een discussie voor of tegen de politicus. Datzelfde kunnen ze doen met audio- en videoclips, fotomateriaal, objecten en gebruiksvoorwerpen. De casting van de setting is geanalyseerd met behulp van het werk van Goffman (1981) en Lauerbach (2007, 2010). Voorbeeld 2 toont aan het begin een kritisch gecaste setting: de journaalbeelden worden ingezet als argument tegen Halsemas aandringen op een parlementair onderzoek.

2 *Affiliatie van gasten aan tafel of publiek in de studio met de politicus of de gespreksleider(s).* Hieronder zijn vier vormen van affiliatie begrepen die conceptueel gelijk zijn, maar verschillen in de betrokken partijen:

- 2.1 Affiliatie van een gast aan tafel met de politicus
- 2.2 Affiliatie van een gast aan tafel met de gespreksleider
- 2.3 Affiliatie van het publiek in de studio met de politicus
- 2.4 Affiliatie van het publiek in de studio met de gespreksleider.

De affiliatie van een gast of publiek is niet zijn of haar intentie of mentale dispositie, maar de waarneembare steun of gebrek aan steun voor de politicus of de gesprekslei-

der. Deze affiliatie komt naar voren in luistersignalen, ja-knikken, glimlachen en lachen, fronzen en hoofdschudden. De gasten aan tafel kunnen hun affiliatie ook nog uiten in gespreksbijdragen; het publiek kan hooguit ‘morren’ of ‘tsss’ laten horen. Studies van Bales (1951), Ekman en Friesen (Ekman, 1982; Ekman & Friesen, 1982) en de FaceReader (FaceReader, 2010) zijn als bronnen gebruikt bij de beslissing of en hoe observeerbare gedragingen als affiliatief geturfd moest worden.

Voorbeeld 2 laat steun voor de politicus van een gast aan tafel zien, eerst in de vorm van een handgebaar en ja-knikken, later in de vorm van een gespreksbijdrage (zie de uiting van GA). Voorbeeld 3 bevat met blikrichting en hoofdbewegingen geuite steun van een gast aan tafel voor de gespreksleider.

Voorbeeld 3 Steun voor de gespreksleider van een gast aan tafel (GR=Paul Witteman, PS = de rechtse partijleider Marco Pastors, GA = de gast aan tafel Şenay Özdemir, hoofdredacteur van SEN Magazine, de glossy voor Mediterrane vrouwen in Nederland)

GR	<i>D'r zitten nu twee mensen naast elkaar (d.w.z. Pastors en Özdemir) die die</i>	<i>de extremen van dat van de opinievorming=</i>	
PS		<i>Ja.</i>	
GR	<i>= uh vertegenwoordigen. U (d.w.z. Pastors) vergelijkt de=</i>		
GA		<i>Ja.</i>	
GR	<i>= islamisering met de</i>	<i>Duitse bezetting en uh Şenay, die zegt=</i>	
→			{Clip waarin GA naar GR kijkt en nee en ja knikt}
GR	<i>=Nederland wordt weer leuk.</i>		
PS	<i>Mhmm.</i>		
GR	<i>En daar en dat is wel een totaal andere insteek. Ik bedoel ik ik kan me niet voorstellen dat u ooit wat dat betreft heel erg dicht bij elkaar zal komen.</i>		

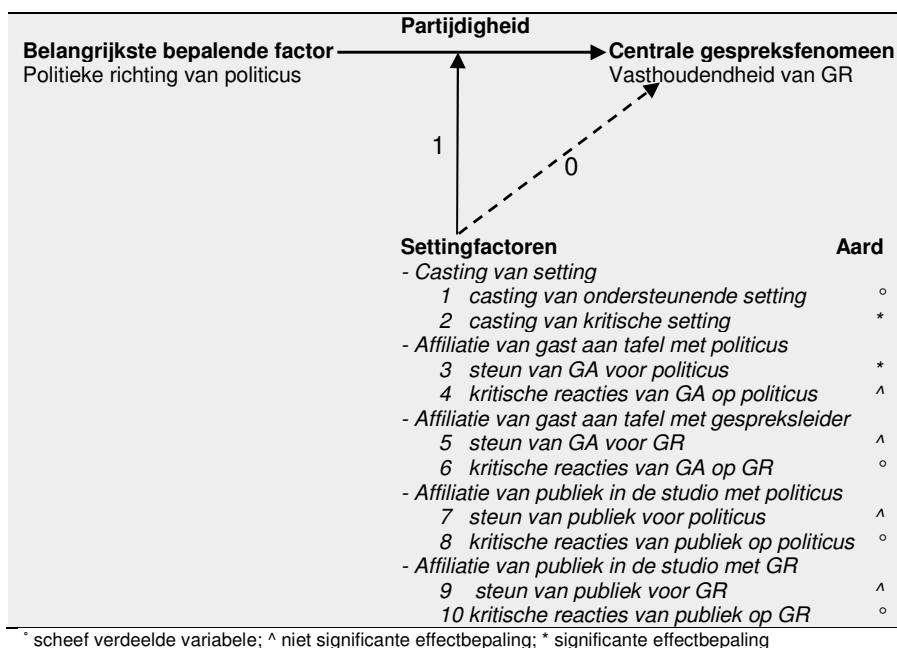
Bij de beoordeling van de segmenten wat betreft de casting van de setting en de affiliatie zijn indicatoren en richtlijnen gehanteerd die op observeerbare kenmerken waren gericht, op bronnen waren gebaseerd en in een codeerhandleiding waren vastgelegd. Een tweede onderzoeker⁵ heeft een onafhankelijke beoordeling uitgevoerd en kappas – een maat voor de overeenstemming tussen beoordelaars (Cohen, 1960) - zijn berekend. Gemiddeld bedroegen de kappawaarden .62, wat als ‘substantieel’ geldt (Landis & Koch, 1977).

De resultaten van de analyse zijn gekwantificeerd. Een belangrijke reden daarvoor is dat het lastig is politieke partijdigheid aan te tonen met een kwalitatieve analyse. Verder sluit kwantificering aan bij het in dit onderzoek centrale vraaganalyse-instrument dat ontwikkeld en gevalideerd is door onderzoekers die de diepgang van de conversatieanalyse combineren met getalsmatig karakterisering (Clayman & Heritage, 2002; Clayman, et al., 2007).

De coderingen zijn ingevoerd in SPSS en geanalyseerd volgens de statistische standaard (Kinnear & Gray, 2001). De variabelen hebben een nominaal meetniveau en zijn geanalyseerd met behulp van kruistabellen, chi-kwadraattoetsen en binaire logistische regressies.

Figuur 2 geeft het design van de studie weer. Onze belangstelling gaat uit naar relatie 1: is de partijdigheid in de vraagstellingen van de gespreksleiders gevormd

door de settingfactoren? Het is bijvoorbeeld denkbaar dat steun van gasten aan tafel voor de politicus gepaard gaat met geringere vasthoudendheid van de gespreksleiders en dat gasten aan tafel deze steun vaker aan politici van links dan van rechts geven. Dan kan de partijdigheid van de gespreksleiders ten gunste van linkse politici het gevolg zijn van deze steun.

Figuur 2: Opzet van het onderzoek

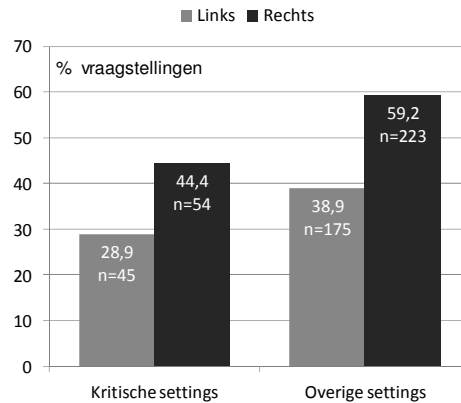
Voorafgaand aan de kwantitatieve analyse zijn de settingfactoren gehercodeerd naar dichotome variabelen die geschikt zijn voor binaire logistische regressies. Deze variabelen staan genoemd in figuur 2. Vier van deze variabelen zijn geëlimineerd als mogelijke verklaring voor de politieke partijdigheid, omdat ze te scheef verdeeld waren, dat wil zeggen omdat hun minst frequente waarde 5% of minder van de data betrof. Het effect van de zes overgebleven variabelen op de vasthoudendheid van de gespreksleider – relatie 0 – is onderzocht. Vier van deze zes effectbepalingen waren statistisch niet significant. Op grond daarvan zijn ook deze variabelen geëlimineerd als mogelijke verklaring voor de partijdigheid. De twee overige effectbepalingen waren statistisch significant: de casting van een kritische setting (Wald = 6,139; $p < .05$) en de steun van een gast aan tafel voor de politicus (Wald = 4,084; $p < .05$). De relatie van deze twee variabelen met de politieke partijdigheid is verder onderzocht in contextspecifieke kruistabellen.

3 Resultaten

De figuren 3 en 4 geven inzicht in de vasthoudendheid van de gespreksleiders in de relevant gebleken specifieke settings. Figuur 3 heeft betrekking op de vasthoudendheid

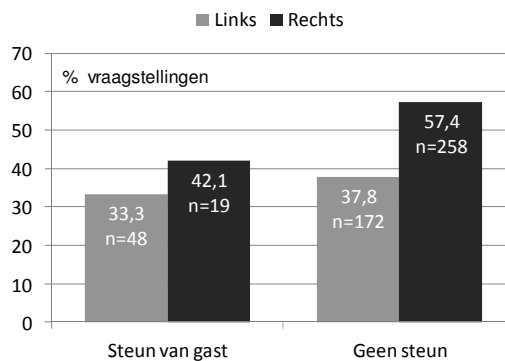

in kritisch gecaste setting vs. de overige settings. De gespreksleiders zijn minder vasthoudend in een kritische setting dan in de overige settings – de staven links zijn gemiddeld korter dan die rechts. Hun partijdigheid echter komt zowel in de kritische als in de overige settings naar voren.

Figuur 3: Vasthoudendheid van de gespreksleiders per politieke richting in kritisch gecaste versus overige settings

Figuur 4 geeft inzicht in de vasthoudendheid van de gespreksleiders wanneer de politicus gesteund wordt door een gast aan tafel vs. wanneer die steun niet waargenomen is. Een vergelijking van de set staven aan de linkerzijde met die aan de rechterzijde laat zien dat de gespreksleiders minder vasthoudend zijn wanneer de politicus gesteund wordt door een gast aan tafel. Verder zijn de gespreksleiders politiek partijdig wanneer de politicus steun ondervindt, en ook wanneer die steun er niet is.

Figuur 4: Vasthoudendheid van de gespreksleiders per politieke richting in relatie tot steun van een gast aan tafel voor de politicus

De conclusie uit deze settingspecifieke analyses luidt dat de politieke partijdigheid van vraagstellingen *niet* gevormd is door de settingfactoren en in die zin geen co-

constructie van verschillende partijen in de setting is. De partijdigheid in vasthoudende vraagstellingen moet aan de *gespreksleiders* worden toegeschreven. Het huidige onderzoek leidt dus niet tot een inhoudelijk andere conclusie dan het vorige. Daarmee versterkt het de geldigheid van die conclusie.

4 Discussie

De doelstelling van dit onderzoek was tweeledig. Enerzijds wilde het onderzoek bijdragen aan de ontwikkeling van een instrument voor het onderzoek van settingfactoren; anderzijds was het doel het onderzoeken van de relatie tussen settingfactoren en partijdigheid van de Nederlandse media. Het onderzoek wordt hieronder in relatie tot deze twee doelstellingen bediscussieerd. Een discussie van de generaliseerbaarheid van de uitkomst is te vinden in Huls en Varwijk (2011).

4.1 Het instrument voor de analyse van de settingfactoren

Het was gezien de frequentie van voorkomen relevant de settingfactoren onder de loupe te nemen: 23,7% van de vraagstellingen van de gespreksleiders worden bijvoorbeeld gesteld in een setting dat niet neutraal gecast is en de gasten aan tafel tonen bij 19,1% van de vraagstellingen hun affiliatie met de politicus. Wel waren de settingfactoren meermalen scheef verdeeld. Dat betekent overigens niet dat het meetinstrument te uitgebreid is, maar dat de werkelijkheid te weinig variatie vertoonde onder de betreffende noemers.

Al is het aantal geobserveerde gevallen van affiliatie groot, het is ook zo dat er tekenen gemist zijn: de onderzoekers zijn voor hun observaties afhankelijk van de cameraregistratie en de selectie van beelden voor de uitzending. Dat is onvermijdelijk. Het onderzoek is uitgevoerd met de werkhypothese dat de in geluid en beeld vastgelegde en uitgezonden affiliatie een selectie is die geen voor de onderzoeksvraagstelling relevante vertekening vertoont.

Overwogen is het meetinstrument uit te breiden met het onderdeel *casting van de geïnterviewde*: doorgaans heeft de politicus de positie van politiek deskundige, maar hij of zij kan ook aan het talkshowgesprek deelnemen als bijvoorbeeld getuige van een nieuwsfeit of als gespreksdeelnemer in het interview met een andere gast. Dit onderdeel is niet opgenomen, omdat het te moeilijk te beoordelen was.

De aanbeveling voor vervolgonderzoek is niet zozeer het huidige instrument met een onderdeel uit te breiden of te beperken, maar het uit te breiden met twee algemene gezichtspunten *de setting is pro de politicus* en *de setting is contra de politicus*. De setting is pro de politicus wanneer tenminste een van de settingvariabelen gunstig is voor de politicus en contra wanneer tenminste een van die factoren ongunstig is. Een voordeel van deze werkwijze is dat de weinig frequente settingfenomenen bij elkaar opgeteld misschien toch significant verband houden met de vasthoudendheid van de gespreksleiders, zodat hun potentiële relevantie voor de partijdigheid kan worden onderzocht.

4.2 Complexe settings en partijdigheid van de media

Al zijn complexe settings in principe dienstbaar aan een open en op participatie gebaseerde democratie, het zijn het ook settings waarin ongecontroleerde processen kunnen plaatsvinden die mogelijk een politieke partijdigheid creëren of versterken. Het onderzoek heeft uitgewezen dat de setting van Pauw & Witteman niet van dien aard is dat de

politieke partijdigheid van de vraagstellingen erdoor is gevormd. De partijdigheid in de vraagstellingen aan de politici is een zaak van de gespreksleiders, die zich daarbij niet of nauwelijks laten sturen door de setting.

Betekent dit resultaat dat er geen reden tot zorg is over de ontwikkeling dat de settings voor politieke communicatie steeds complexer worden? Reden tot zorg is er wel. Al was de relatie tussen politieke richting van de geïnterviewde en de setting-factoren niet de vraag van het onderzoek – daarvoor ontbrak de ruimte –, wel moet die relatie besproken worden wanneer we complexe settings evalueren in relatie tot partijdigheid van de media. Hier deden zich verschillen voor die gunstig zijn voor politici van links: 1) de vraagstellingen aan linkse politici worden vaker in een ondersteunend gecaste setting gesteld dan die aan rechtse politici; 2) de linkse politici ondervinden vaker steun van een gast aan tafel; 3) de linkse politici ondervinden vaker steun van het publiek in de studio, en 4) de linkse politici ontvangen minder kritische reacties van het publiek in de studio. De programmaredactie, die een grote verantwoordelijkheid heeft in de casting van de setting en de uitnodiging van de gasten aan tafel, de gasten aan tafel zelf en het publiek in de studio zijn dus net als de vraagstellingen van de interviewers niet onpartijdig, maar geven politici van links in een aantal opzichten een voorkeursbehandeling. Het programma Pauw & Witteman wordt wel eens vergeleken met een linkse kerk, omdat rechtse politici er te weinig aan het woord zouden komen (Brussen, 2010). Het eerdere onderzoek (Huls & Varwijk, 2011) heeft laten zien dat die beschuldiging voor de uitzendingen in de aanloop naar de verkiezingen van 2006 onterecht is: er is geen politieke bias in aandacht en spreektijd gevonden. Toch is de vergelijking met een linkse kerk niet helemaal misplaatst, omdat de gespreksleiders in een aantal aspecten van hun vraagstellingen minder aanvallend zijn ten opzichte van politici van links dan ten opzichte van die van rechts, en omdat de overige deelnemers aan het programma – de redactie, de gasten aan tafel en het publiek in de studio - ook politici van links in verschillende opzichten gunstiger behandelen dan die van rechts.

Noten

- ¹ Ik dank Carel van Wijk en twee anonieme reviewers van de VIOT-bundel voor hun nuttige kanttekeningen en suggesties voor verbetering.
- ² Deze cijfers zijn verschaft door Allard Welmers van 'KLO Informatie en Advies'.
- ³ De materiaalverzameling omvatte 12 politieke vraaggesprekken.
- ⁴ De oorspronkelijke transcripten zijn door Jasper Varwijk verzorgd, evenals de materiaalverzameling. Ik dank hem daarvoor hartelijk.
- ⁵ Dank aan Naomi Pijnenburg, die als tweede beoordelaar heeft gefungeerd.

Transcriptieconventies

(<)	pauze van minder dan een seconde
{toelichting}	toelichting op de audiovisuele verrijking
[	begin van gelijktijdige communicatie
=	er is geen waarneembare stilte tussen de opeenvolgende uitingen
.	een punt wijst op een dalende intonatie
,	een komma wijst op een niet-finale intonatie
?	een vraagteken wijst op een stijgende intonatie
→	duidt de regel aan die centraal staat in de bespreking

Literatuur

- Bales, R. F. (1951). *Interaction Process analysis: a method for the study of small groups*. Cambridge: Addison-Wesley.
- Clayman, S. E. (2004). Arenas of interaction in the mediated public sphere. *Poetics*, 32, 29-49.
- Clayman, S. E. (2006a). Arenas of interaction in the news media era. In M. Ekström, Å. Kroon & M. Nylund (Red.), *News from the Interview Society* (pp. 239-264). Göteborg: Nordicom.
- Clayman, S. E. (2006b). Understanding news media: The relevance of interaction. In P. Drew, G. Raymond & D. Weinberg (Red.), *Talk and Interaction in Social Research Methods* (pp. 135-154). London, Thousand Oaks, New Delhi: Sage.
- Clayman, S. E., & Heritage, J. (2002). Questioning presidents: Journalistic deference and adversarialness in the press conferences of Eisenhower and Reagan. *Journal of Communication*, 52, 749-775.
- Clayman, S. E., Heritage, J., Elliott, M. N., & McDonald, L. L. (2007). When does the watchdog bark? Conditions of aggressive questioning in presidential news conferences. *American Sociological Review*, 72, 23-41.
- Cohen, J. (1960). A coefficient of agreement of nominal scales. *Educational and Psychological Measurement*, 20, 37-46.
- Ekman, P. (1982). *Emotion in the Human Face* (2 ed.). Cambridge: Cambridge University Press.
- Ekman, P., & Friesen, W. V. (1982). Measuring facial movement with the facial action coding system. In P. Ekman (Red.), *Emotion in the Human Face* (pp. 178-211). Cambridge: Cambridge University Press.

- Ekström, M. (2001). Politicians interviewed on television news. *Discourse & Society*, 12(5), 563-584.
- Elliott, J., & Bull, P. (1996). A question of threat: Face threats in questions posed during televised political interviews. *Journal of Community & Applied Social Psychology*, 6, 49-72.
- FaceReader. (2010). Geraadpleegd op 31 januari 2012, <http://www.noldus.com/human-behavior-research/products/facereader>.
- Goffman, E. (1981). *Footing. Hoofdstuk 3 in Forms of talk: p. 124-159*. Oxford: Blackwell.
- Heritage, J., & Clayman, S. (2010). *Talk in Action; Interaction, Identities, and Institutions*. Chichester: Wiley-Blackwell.
- Huls, E. (2009). Vraagontwijking: Een glibberig fenomeen. In A. Backus, M. Keijzer, I. Vedder & B. Weltens (Red.). *Artikelen van de Zesde Anéla-Conferentie* (pp. 153-162). Delft: Eburon.
- Huls, E., & Varwijk, J. (2011). Political bias in TV interviews. *Discourse & Society*, 22(1), 48-65.
- Kieskompas. (2007). Geraadpleegd op 31 januari 2012, <http://tweedekamer.kieskompas.nl/>
- Kinney, P. R., & Gray, C. D. (2001). *SPSS for windows made simple, release 10*. Hove: Psychology Press.
- Kleijwegt, M., & Weezel, M. v. (2011, 17 december). Op tv, of roemloos ten onder. *Vrij Nederland*, 34-41.
- Landis, J. R., & Koch, G. G. (1977). An application of hierarchical kappa-type statistics in the assessment of majority agreement among multiple observers. *Biometrics*, 33, 363-374.
- Lauerbach, G. (2007). Argumentation in political talk show interviews. *Journal of Pragmatics*, 39, 1388-1419.
- Lauerbach, G. (2010). Manoeuvring between the political, the personal and the private: talk, image and rhythm in TV dialogue. *Discourse & Communication*, 4(2), 125-159.
- Montgomery, M. (2007). *The discourse of broadcast news; A linguistic approach*. Londen en New York: Routledge.
- NPS. (2006). Jaarverslag. Geraadpleegd op 8 maart 2012, <http://www.nps.nl/static/download/npsdoc/NPSJaarverslag2006.pdf>.
- Tolson, A. (2006). *Media Talk*. Edinburgh: Edinburgh University Press.